

הגאון רבי אברהם א"ה בורשטיין זצ"ל

אב"ד טווריג – מח"ס נר אהרן

תשובה בהיתר עגונה: אם פוסלים עדים שלא בפניהם, ובפסול אפיקורם לעדות אשה.

הגאון הגדול רבי אברהם אהרן ב"ר יהושע הכהן בורשטיין זצ"ל גאב"ד ור"מ טאוריג היה מגדולי המשיבים החריפים בדור דעה שלפני המלחמה. נודע בעולם התורה בשם "העילוי מיוסקא", או "הטאוריגער" ע"ש מקום רבנותו. נולד בשנת תרכ"ז בקמיניץ דליטא ואת תורתו ינק במקומות תורה אחדים שאליהם גלה. מלבד כהונתו ברבנויות שונות, שימש גם כר"מ בשיבת סלובודקה, בערוב ימיו, בשלהי שנת תרפ"ד, עלה לארץ ישראל, והוזמן ע"י הגר"א"ה קוק זצ"ל לכהן כר"מ בשיבת מרכז הרב, שיעוריו שם שימשו אבן שואבת לגדולי הת"ח בירושלים שנהרו להתבשם מאור תורתו. אך לדאבון לב לא ארכו ימיו שם נסתלק לבי"ע ביום י"ט כסלו תרפ"ו. על מצבתו חרתו גדולי ירושלים את תוארו "בחיר גאוני הזמן". מקצת מתשובותיו ושיעוריו שנאמרו בירושלים ונרשמו ע"י תלמידים קובצו ע"י חתנו בספר שנדפס בשם "נר אהרן". ברם, לקט זה אינו אלא טיפה מים תורתו הרחבה. בעולם הישיבות מפורסמות קושיות אחדות משמו, שבאו במסורת שבע"פ. והנה איקלע לידן תשובה בכתב יד הנמצאת בבית הספרים הלאומי באוסף ריבקינד וסימנה 4°1281. כמוצא שלל רב היא מתפרסמת להלן, ותודתנו להנהלת הספרייה שהרשתה הפירסום.

יועיל, הא' [האחד], כבר האריך בזה הגרע"א ז"ל בתשו' סי' צ"ט בעובדא דזלאטווא כי בדיעבד אין להתיר בגלל קב"ע שלא בפני בע"ד יעו"ש. ועוד נראה לי לחדש דאע"פ דאלו העידו עדים דמ"ש [דרך משל] לחייב את האדם מלקות ובאו שני עדים והעידו שלא בפניהם דהם פסולים, בודאי שאינם פוטרים את האדם אע"פ שלדבריהם הוא פטור, אך הואיל ואינם מעידים על עצם המעשה רק זה תולדה מפסול העדים אין להוליד תולדה בלא האב. אולם כ"ז רק במקום שאנו צריכים לדין עדות ממש אבל במקום שאין ע"ז דין עדות ממש, בודאי אין אנו משגיחים אם יש כאן אב או לא. הגע בעצמך רשע התיר את האשה להנשא ובאו שנים והעידו שאשה זו אסורה וכיון שאין בודקין בדו"ח מ"ל מאיזה טעם היא אסורה, הם שנים והם יודעים שהיא אסורה יען שאין כאן עדות וידעתם הם מוסרים לנו, מה לנו שהסבה פסול העד

כבוד הרה"ג סוע"ה צמ"ס וכו' כש"ת מ' משה שמואל שפירא שליט"א הגאב"ד דאלשאד שלו' כמשפט.

יקרתו הגיעתנו כש"ק העבר ובאמת כידוע זו שאלה חמורה שבחמורות מצד א' אסור א"א ומצד השני עגון ב"י [בת ישראל] וראוי היה להחמיץ הענין אך יען הפציר בי למהר התשובה לכן אשיב כפי ענ"ד בקצרה וד' יציילנו משגיאות.

הנה העדות מצד עצמה בודאי מספקת כדברי כת"ר ולמותר להאריך בזה. אך שאלת העד היא שאלה חמורה מאד. והנה זה שרצה להקל יען העדים הגידו זה שלא בפני זה אתפלא הלא זה דין ברור ופשוט בגמ' ובשו"ע דלפסול האדם סגי בעדות מיוחדת עי' סנהדרין כ"ז ע"א חד אמר קמאי ידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי ידי גנב קתא דבורטא, וזה דין פסוק להלכה.

אמנם זה שנתקבל שלא בפני בע"ד יש מקום לצדד להקל אבל סוף סוף גם זה לא

פסול אפיקורוס לעדות אשה

מא

שהרי הנ"י עצמו בפ' כיצד בסוגיא דהרגתיו⁴ הקשה והא לרבא בעי' רשע דחמס⁵ משמע דלדין אף בעדות אשה לא בעי' [לפסול] רשע דחמס. וא"כ הנ"י סותר א"ע. ע"כ כמ"ש. וברמב"ם⁶ מבואר להדיא דרק פסול בעבירה פסול לעדות אשה, וכן דעת רוב הראשונים. נמצא דאין לסמוך ע"ז. ואני כותב בלא ספרים כי אפי' טור ושו"ע אהע"ז אינם ת"י, אך את דעתי כתבתי.

ועוד שאיש זה שהודה שכופר בכל אין לך פסול גדול מזה שהרי דינו כעכו"ם לכל דבר, ומאד אתפלא עליו שרצה להכשיר כופר לעדות, לא נשמע כזאת. וכתב הרמב"ם ז"ל פ"א מה' עדות ה"י המוסרים והאפיקורסים והמומרים לא הצריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות וכו' אבל אלו המורדין הכופרים פחותין הן מן העכו"ם יעו"ש, א"כ אין כאן מקום לדברי הנ"י. אמנם השאלה הלא אין אדם משים עצמו רשע, אבל א"כ ל"מ [לא מצינו] לה דין דכופר, וכי נביאים אנו לדעת את אשר בלבבו. אלא ע"כ כיון שהעיוז לומר שהוא כופר כבר נחשב לכופר.

והנה בכלל יש לי חקירה – אדם שהוא מוחזק לרשע אם דינו כרשע, ואע"פ שמבואר בש"ע⁷ דבקול אין פוסלים את האדם, דלא כהרשב"א, היינו בקול שהוא בגדר הרחה וזמזום כלשון הירושלמי בסוטה (פ"ז) [פ"ו הל"א] פלן מפלן ופלן מפלן מילה דלית בה תימליוסים, אבל במוחזק לרשע בודאי, שמא זהו בכלל סוקלין ושורפין על

שזה צריכים בפניו, הם יודעים שהאשה אסורה ודי לנן. משא"כ במקום שצריכים עדות גמורה שם אמרה תורה ידיעת הדבר הוא מכלל העדות והתורה הצריכה להעיד על עצם הדבר וזהו ע"פ שנים יקום דבר, בזה בודאי כיון שלפסול אינו נאמן שוב אינו נאמן גם על התולדה היוצאת מזה.

ולגם עיקר הדין אם בעי' בפסול עדים בפניהם, באמת מלבד הריב"ש הנה הרמב"ם ז"ל בה' עדות פ"ב לא הזכיר כלל התנאי שצריך להיות בפניו ורק אם העידו על א' שני עדים שעבר עבירה פלונית נפסל¹, וכן מוכח לשון רש"י ז"ל בכתובות ד"כ ע"א וכשם שאין מזימין את העדים אלא בפניהם פ"י שהרי הם באים לחייבם כדי לעונשם נפש או ממון עכ"ל הזהב. משמע אבל פסול אינו כלום. וכן משמע מדברי התוס'² דנאמנים לפוסלם לאחר מיתה ואיך יכולים הם לפוסלם והתורה אמרה והועד בפניהם. מכ"ז נראה דלפסול האדם לעדות אין זה בכלל אין מקבלים עדים שלא בפני בע"ד אחרי דפסול עדות אין זה נוגע לו, רק לנו לדעת אם נקבל עדותו אם לא.

ומה שרצה לסמוך על דברי הנ"י³, הנה באמת לדעתי כוונת הנ"י הנ"ל היא רק על איסורין, דשם לא בעי' דין עדות כלל, ולא שהאמינה התורה לא' וכל פסולים כשנים, כמבואר בנ"י פ' האשה ביבמות, משא"כ בעדות אשה דבעי' דין עדות בעצם אלא שהקילו לחשוב כשנים, וכיון שהתורה אסרה לקבל עדות רשע, עדותו פסולה, תדע

1. שם הל"א.

2. כתובות י"ט ע"ב ד"ה ואם כת"י וכו'.

3. כנראה נתכווין לדין המובא בהגהת רמ"א יו"ד סי' קכ"ז ס"א מהר"ן ב' אחים אינם אלא אחד לענין איסורים, וכל הפסולי עדות כשרים לענין איסורים אם לא שחשוד לאותם דברים ע"כ. ולפי"ז רצה כנראה הרב השואל לסמוך בעדות אשה על עד אחד פסול, והגהת"ח השיבו

כי רק באיסורין הוכשרו כל הפסולים, ולא בעדות אשה אף שאחד נמי כשר בה ועיי"ש בש"ך ס"ק כ' שהסיק כי דין זה אינו מהר"ן אלא משו"ת הרשב"א.

4. יבמות כ"ה.

5. סנהדרין כ"ז.

6. פ"ב מגירושין ה"ז.

7. חו"מ סי' ל"ד סכ"ה בהגהת רמ"א.

מתירים את האשה אחרי דקיי"ל לא עבד אינש לאחזוקי דיבוריה כידוע ¹⁰, וא"כ ק"ו בעכו"ם וברשע דל"ש בזה שהוא מסל"ת כדי להחזיק דבורו שהעיד קודם. ויען כי ספרי האחרונים אינם ת"י יראתי להחליט בזה אבל דעתי נוטה להתיר. יותר אין לי לע"ע לדון ע"ד העלובה.

וע"ד הסוס הנה, זה פשוט כדבריו דאין זו משיכה הואיל ואין שליחות לעכו"ם. אולם כ"ז רק אם ראה הקונה את הסוס ולא היה צריך לבדקו, אבל אם צריך היה לבדקו ממומחין והוא זבינא חריפא שאז דינו כשואל ובשואל אין להוציא מיד המותזק אף בלא משיכה הואיל ודעת הרבה מהראשונים דל"ב משיכה בשואל.

ובכלל ס' אצלי אם לא שייך בזה דין הגמ' דמוכר שדה ויצאו עליה עסיקין דלדעתי הדבר ברור דאין לחלק בין קרקע למטלטלין. אך בנתן מעות מחלוקת הראשונים אי שייך בזה דינא דאביי.

ואשר תמה על דבר המהרש"א, הנה תמיהתו אינה תמיהה, כלל אחרי דהדבר מבואר בזכתיים ד' ק"ג ע"א דהבעלים יכולים להקדיש העור יע"ש. קצרתי מפני החפזון.

הדו"ש כת"ר ומברכו בכט"ס
אברהם אהרן הכהן בורשטיין
פה טויראגא כ"ד סיון תרפ"ב

החזקות ומ"ל הוחזקה לא"א או לנדה או הוחזק לרשע.

אמנם יראה לי לחלק, דסוקלין על החזקות ל"ש רק בשעה שאנו דנים על תואר ולא על פעולה, ד"מ [דרך משל] אשה זו בחזקת אשת איש הרי היא בתואר א"א ואע"פ שנעשית א"א ע"י מעשה קידושין, אבל אנחנו מתעניינים רק במצבה ולא במעשה. משא"כ ברשע שאין הרשע תאר ולא בריה אחרת אלא שהתורה אמרה אדם שעבר עבירה אל תקבל עדות ממנו. נמצא החזקה צריכה להחליט על מעשה העבירה ובוזה ל"ש חזקה. וכיו"ב בארתי בארוכה בתשו' דרך עגונה... ואכ"מ. אולם כ"ז ברשע, אבל בכופר שבוזה הפסול לא מצד פעולה כ"א מצד עצם האדם, בזה בודאי שייך חזקה. ואדם שהוא מוחזק לכופר בודאי פסול לכל דבר לעדות ולשחיטה ולשאר הדברים שמין פסול.

נמצא, אם באנו להתיר אשה זו ע"פ עדות האיש הזה אין שום מקום לזה והיא בחזקת א"א. אולם ראוי לחקור היטב אחרי שמסל"ת מועיל גם ברשע⁹ וזה לא ימלט שלא הגיד האיש לפני אנשים שפלוגי נהרג במלחמה. ואם יתבררו הדברים שהגיד כן ע"י גב"ע [גביית עדות] אז נוכל להתירה... ולי נראה לחדש דזה דעכו"ם שהעיד במתכוין ואח"כ הסיח לפ"ת שבוזה ג"כ

8. הוזכר שם בסמ"ע ס"ק ס"א.

9. שו"ע אה"ע סי' י"ז ס"ג.

10. שם באה"ט ס"ק מ"א הביא מהריב"ל ח"ג סי' ע"ו שנסתפק בזה, ועיי"ש בפת"ש ס"ק ס"ו.